

แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวความคิดในการพัฒนาภาค

เป้าหมายสำคัญในการพัฒนาประเทศได้แก่ การส่งเสริมสวัสดิการส่วนบุคคลและสวัสดิการทางสังคม และส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาประเทศด้วยการพัฒนาภาค นับเป็นการส่งเสริมให้การพัฒนาประเทศบรรลุเป้าหมายได้ทางหนึ่ง การพัฒนาภาคมีอยู่หลายวิธีแต่วิธีหนึ่งคือการใช้ทฤษฎีศูนย์กลางเติบโต (Growth Poles) หรือเมืองหลัก (Growth Centers) ซึ่งทฤษฎีนี้เกิดขึ้นโดย Perroux¹ เขากล่าวว่า การพัฒนาจะเกิดขึ้นเฉพาะแห่งเรียกว่า ขั้วการพัฒนา ซึ่งจะเป็นพลังหลักในการพัฒนา และทำให้เกิดการรวมตัวกันของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ณ จุดนั้น

ประเทศไทยได้นำทฤษฎีนี้มาประยุกต์และใช้ในการพัฒนาภาคต่าง ๆ ของประเทศในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4² โดยหวังว่าจะส่งผลกระทบต่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างภาคขึ้น ช่วยถ่วงความเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร และกระจายศูนย์กลางการบริหารไปสู่ภูมิภาค

แต่การพัฒนาภาคไม่ว่าจะใช้ยุทธวิธีใด ๆ มิได้มีจุดประสงค์ในการทำให้อัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของชาติสูงที่สุด ดังเช่น ประพันธ์ เควตันทน์³ กล่าวว่า การพัฒนาภาคเป็น

¹F. Perroux, "Note sur la notion de rôle de croissance," *Economic Appliquée* (1955), Nos 1 & 2

²สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พระนคร : บริษัทตะวันนา, 2520), หน้า 255.

³ประพันธ์ เควตันทน์, เศรษฐกิจศาสตร์ภูมิภาค (กรุงเทพ : ดวงกลม, 2520), หน้า 169.

ความต้องการที่จะทำให้เกิดความยุติธรรมในสังคม ได้แก่ การที่ประชากรในประเทศได้รับส่วนแบ่ง ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างเท่าเทียมกัน

ดังนั้น การพัฒนาภาคจึงมิได้หมายถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ยังคงต้องสร้างความยุติธรรมในสังคมของประเทศอีกด้วย

การสั้ดตั้งมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น นับเป็นการสร้างความยุติธรรมทางสังคมประการหนึ่ง และยังเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นักเศรษฐศาสตร์บัลลูน อากิ เทียนฉาย กิระนันท์¹ ได้กล่าวว่า ถ้าต้องการให้ระบบเศรษฐกิจหนึ่ง ๆ พัฒนาไปด้วยดีและอย่างรวดเร็วแล้ว ทางหนึ่งที่จะทำได้คือ เร่งรัดให้การศึกษาและเพิ่มคุณภาพของการศึกษาประชากร การพัฒนาและความเจริญทางเศรษฐกิจจะเป็นผลได้ที่เกิดตามมาเองโดยอัตโนมัติ ซึ่งเป็นแนวความคิดเดียวกับ รังสรรค์ หนะพรพันธุ์² ที่กล่าวว่า การศึกษาเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลก่อให้เกิดการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพอันจะมีผลต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ

สรุปจากแนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์บัลลูนได้ว่า การเพิ่มคุณภาพประชากร เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะส่งผลไปถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยจะทำให้เกิดการผลผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย

ในสมัยกลางยุโรป มหาวิทยาลัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตคนให้แก่สังคม ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทและหน้าที่ของมหาวิทยาลัยไปจากเดิม ผู้ที่ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างความคิดใน

¹ เทียนฉาย กิระนันท์, "บทบาทของการศึกษาที่มีต่อความเจริญทางเศรษฐกิจ"

เศรษฐศาสตร์ปริทัศน์ 2 (ตุลาคม 2522) : 2

² รังสรรค์ หนะพรพันธุ์, เศรษฐศาสตร์การคลังว่าด้วยการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519), หน้า 1.

เรื่องมหาวิทยาลัยคือ Abraham Flexner¹ เขากล่าวว่า มีมหาวิทยาลัยอยู่ 3 แบบ คือแบบ
อังกฤษ เยอรมัน และแบบอเมริกัน

มหาวิทยาลัยแบบอังกฤษยึดมั่นคตินิยมในสมัยกลางของยุโรป ถือว่าการศึกษาคือเป็นการ
ปลูกฝังความเฉลียวฉลาดและเสริมสร้างปัญญาให้เฉียบแหลม

มหาวิทยาลัยแบบเยอรมันเกิดขึ้นเมื่อต้นศตวรรษที่ 19 มีแนวความคิดว่า มหาวิทยาลัย
ควรจะเน้นหนักไปทางการวิจัย และความดีเด่นทางวิชาการ

มหาวิทยาลัยแบบอเมริกันได้ผสมผสานแนวความคิดทั้งสองแบบเข้าด้วยกัน แต่ได้เพิ่ม
โดยเน้นความสำคัญในด้านการให้บริการแก่สังคมเพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่ง

Clark Keer² เรียกมหาวิทยาลัยแบบอเมริกันว่า มหาวิทยาลัยเอนกประสงค์
(Multi University หรือ Multi Purpose University) ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่มีทุกอย่าง
สำหรับทุกคน และมหาวิทยาลัยดังกล่าวทำหน้าที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. ถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและความรู้ ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่งานสอน
2. แสวงหาความรู้และความก้าวหน้าทางวิชาการ ซึ่งได้แก่งานวิจัย
3. งานด้านบริการสังคม โดยการนำความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชน

สำหรับมหาวิทยาลัยในประเทศไทย โอกาส พลาจตุร³ กล่าวดังนี้ว่า วัตถุประสงค์และ
หน้าที่ของมหาวิทยาลัยโดยทั่วไปว่าเป็นการให้การศึกษาศึกษาและฝึกอบรมในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อสังคม

---

¹Abraham Flexner, Universities : American English, German, Oxford, (London : Oxford University Press, 1930)

²Clark Keer, The Uses of the University, (Cambridge : Harvard University Press, 1963)

³ทบวงมหาวิทยาลัย, รายงานสัมมนา เรื่องบทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาระดับ
ท้องถิ่นและภูมิภาค (พระนคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2516)

ซึ่งแบ่งเป็นสังคมทั่วไปกับสังคมเฉพาะที่ อันได้แก่ สังคมนครหลวงหรือสังคมภูมิภาค ส่วนหน้าที่
นั้นได้แก่ การให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อไปประกอบอาชีพและวิสัย เพื่อค้นหาความรู้ให้
ก้าวหน้า พร้อมทั้งให้บริการแก่สังคม ตลอดจนให้การอบรมให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม มีความ
รับผิดชอบต่อสังคม

จากแนวความคิดเหล่านี้จะสรุปได้ว่า มหาวิทยาลัยปัจจุบันนอกจากมีหน้าที่โดยตรงทาง
ด้านการเรียนการสอนแล้ว ยังมีบทบาทในการผลิตบัณฑิตออกไปทำงานให้สังคม พร้อมทั้ง เป็นแหล่ง
ความรู้ ตลอดจนค้นคว้าวิจัยเพื่อความก้าวหน้าทางด้านวิชาการและการให้บริการแก่สังคม

สำหรับบทบาทและหน้าที่ของมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาคมีความแตกต่างจากมหาวิทยาลัย
ทั่วไปอยู่บ้าง John Friedmann¹ กล่าวว่า มหาวิทยาลัยท้องถิ่นควรจะเน้นในเรื่องการท
การวิจัยด้านการพัฒนาภาคและงานวิจัยทางวิชาการที่จะให้ประโยชน์แก่ภาค นอกจากนี้ สายลู่ริ
จูดิกล² ได้กล่าวว่า มหาวิทยาลัยภูมิภาคมีหน้าที่และบทบาทเน้นหนักไปในการให้ความรู้ทั่วไปเกี่ยว
กับภูมิภาค และความรู้วิชาชีพที่สัมพันธ์กับภูมิภาค มุ่งที่จะทำการวิจัยค้นคว้า เรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ
ภูมิภาค เพื่อหาวิธีป้องกันและหาช่องทางที่จะช่วยแก้ปัญหาในสภาพนั้น ๆ แลวงหาวิธีการใหม่ ๆ ที่
เหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้พัฒนาท้องถิ่นพร้อมทั้งวางตัวเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในภูมิภาค เช่นเดียวกับ
George Nash³ กล่าวถึงความเกี่ยวข้องกันระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนเมือง โดยให้แนว
ความคิดว่า มหาวิทยาลัยจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องับชุมชนเมืองได้ 4 ทาง คือ ในฐานะที่เป็น

¹J. Friedmann, Regional Development Policy : A Case Study of
Venezuela, (Mass : The M.I.T. Press, 1966), p. 60-98

²สายลู่ริ จูดิกล "ข้อพิจารณาเกี่ยวกับบทบาทของมหาวิทยาลัยภูมิภาค" วารสาร
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 7 (เม.ย. 2516) : 14-23

³จอร์จ แนช, วอลดอร์ป, แดนและไพร์ซี โรเบิร์ต ฮี. มหาวิทยาลัยกับชุมชนเมือง
แปลโดย ฮัปลัร ทริยธันและคนอื่น ๆ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรววิทยา, 2518), หน้า 4-5

เพื่อนบ้านและพลเมืองผู้หนึ่ง ด้วยการพยายามที่จะสร้างและปรับปรุงบริเวณใกล้เคียงมหาวิทยาลัย ในฐานะที่เป็นผู้ช่วยแก้วิกฤตการณ์ในตัวเมือง คือการให้บริการต่าง ๆ และงานทางการวิจัย และในฐานะที่สี่ คือการทำตนเป็นตัวอย่างแก่สังคม

นั่นคือ มหาวิทยาลัยภูมิภาคต้องทำหน้าที่และบทบาทแตกต่างจากมหาวิทยาลัยทั่วไป คือ การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและเป็นตัวอย่างแก่สังคม ให้บริการช่วยเหลือแก่สังคม ตลอดจนให้ความรู้ที่สัมพันธ์กับภูมิภาคและมีการวิจัยทางวิชาการที่จะเป็นประโยชน์แก่ภาค

จะเห็นว่านอกจากมหาวิทยาลัยภูมิภาคจะต้องมีบทบาทและหน้าที่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยทั่วไปดังกล่าวแล้ว การที่มหาวิทยาลัยไปตั้งในชุมชนใด ย่อมจะมีความสัมพันธ์และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในบริเวณนั้น Richard P. Dober¹ มีแนวความคิดว่า มหาวิทยาลัยจะทำให้ชุมชนรอบมหาวิทยาลัยมีการเปลี่ยนแปลง เช่นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ เกิดความต้องการที่อยู่อาศัย (Housing) แบบต่าง ๆ อันเป็นผลจากความพอใจและรายได้ของคนที่ทำงานในมหาวิทยาลัย นอกจากนี้คนเหล่านี้จะมาซื้อสินค้าบริการ ซึ่งจะเป็นผลต่อการใช้ที่ดินและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในชุมชน ต่อมาชุมชนนั้นจะมีการขยายตัวในพื้นที่และมีความหนาแน่นขึ้น ถ้าคุณภาพทางการศึกษาสูงขึ้น โดยเฉพาะทางด้านเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอาจดึงดูดให้เกิดอุตสาหกรรมใหม่ ๆ และบริการเฉพาะอย่างที่มีสัมพันธ์กับการวิจัยและพัฒนาภาค เกิดการบริการใหม่ ๆ อัน ซึ่งจะกระตุ้นให้บริเวณโดยรอบได้รับการปรับปรุงไปด้วย

จากแนวความคิดของ Dober สรุปได้ว่า มหาวิทยาลัยจะทำให้เกิดผลในทางกายภาพต่อชุมชนได้ 3 ประการคือ การเพิ่มขึ้นของที่อยู่อาศัย แหล่งอำนวยความสะดวก และโรงงาน-อุตสาหกรรม

ดังนั้น นอกจากมหาวิทยาลัยจะทำหน้าที่และบทบาทโดยตัวของมันเองแล้ว ยังจะส่งผลไปถึงการเปลี่ยนแปลงในบริเวณที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ด้วย

---

¹Richard P. Dober, Campus Planning, (U.S.A. : Washington, 1963), p. 48-49

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อรพินทร์ ตันรณะลฤขดี¹ ได้ทำการศึกษาถึงการพัฒนาการของมหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่า มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ดำเนินการเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง คือผลิตบัณฑิตตามความต้องการของภูมิภาค มีการพัฒนาทางด้านการศึกษา การให้บริการชุมชน และการทะนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรม ซึ่งได้เริ่มดำเนินการในปี 2520-2521 ส่วนความสัมพันธ์กับชุมชน พบว่า มหาวิทยาลัยมีความสัมพันธ์กับชุมชนอย่างใกล้ชิดและสามารถดำเนินการได้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มหาวิทยาลัยได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัย แต่ความสัมพันธ์กับชุมชนในลักษณะของการให้บริการแก่ชุมชนไม่ปรากฏหลักฐานบ่งชี้ว่า ได้ให้บริการแก่ชุมชนมากนักน้อยเพียงใด ตอนท้ายได้เสนอแนะให้มีการศึกษาผลของมหาวิทยาลัยต่อการพัฒนาภูมิภาคนี้

เกี่ยวกับการศึกษาผลของมหาวิทยาลัยในการพัฒนานั้น ทองอินทร์ วงศ์โลธร และ ดิเรก ฤกษ์ห่วย² เสนอมาตรการวัดผลผลิตของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อชุมชนออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านบริการ และด้านเศรษฐกิจ ซึ่งทางด้านเศรษฐกิจได้เสนอให้พิจารณาถึงค่าใช้จ่ายด้านต่าง ๆ ที่มหาวิทยาลัยเข้าไปเกี่ยวข้องในชุมชน รวมทั้งการใช้จ่ายของนักศึกษา คณาจารย์และบุคลากรประเภทอื่น ตลอดจนแขกผู้มาเยี่ยมเยียน

อย่างไรก็ตาม J. Holton Wilson และ Richard Raymond³ ได้ทำการศึกษา The Economic Impact of a University Upon the Local Community โดยศึกษา

¹อรพินทร์ ตันรณะลฤขดี, "พัฒนาการมหาวิทยาลัยขอนแก่น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท-บัณฑิต แผนกวิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 209, 211 และ 214

²ทองอินทร์ วงศ์โลธร และดิเรก ฤกษ์ห่วย มาตรการวัดผลผลิตของสถาบันอุดมศึกษา (เอกสารโรเนียว)

³ผู้เขียนเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ทางเศรษฐศาสตร์อยู่ที่ Kent State University

จาก Kent State University ในปี 1971 พบว่า การประเมินผลทางเศรษฐกิจอาจมีข้อผิดพลาดที่สำคัญ 2 ประการ ประการแรกคือ เกี่ยวกับการใช้ Local Multiplier ซึ่งค่าของการเปลี่ยนแปลงในการลงทุนอาจไม่ใช่เป็นผลจากมหาวิทยาลัย แต่อาจเนื่องมาจากสาเหตุอื่น ความผิดพลาดประการที่สองคือ เรื่องการจ้างงานในชุมชนอาจไม่ใช่ผลจากการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัย แต่อาจเนื่องมาจากสาเหตุอื่นเช่นเดียวกัน ดังนั้นการประเมินผลทางเศรษฐกิจต่อชุมชนจึงเป็นเรื่องยุ่งยากที่จะต้องทำการศึกษาต่อไป